

Szily Géza

festő (Tolna, 1938. szeptember 1.)

A jövő év szeptember 1-jén leszek hetvenéves, és festő vagyok. E két tény okán kaptam felkérést a folyóirattól, hogy írjak magamról és a festészetemről.

Leírom három sorozatom keletkezését és kibomlását, kitérve mellékesnek tűnő mozzanatokra is, mert valójában sokszor ezek indukálják a „nagy ötletet”.

1. A Pegazusok kertje sorozat (a nyolcvanas évek eleje). Az azóta elhunyt Moldvay Győző, a Hatvani Galéria vezetője meghívott két hétre, hogy a város vendégeként fessek valami hatvanit.

Szállásomat távol a várostól, a Hatvany család kastély méretű és formájú présházában jelölték ki, ahol egyedül laktam. A csupasz dombtetőn álló présház akkor egy szépen berendezett vendégszobán kívül méregraktárként funkcionált. A legközelebbi lakott hely, az állami gazdaság, a völgyben volt, egy kilométerre tőlem. Vendégművész státusom így éjjeliőri feladatkörrel is gazdagodott: akaratom ellenére őriztem a nagy értékű és mennyiségű mezőgazdasági mérgeket.

Étkezni a gazdaság üzemi konyhájára jártam, kerékpárral; lefelé a dombon hetvennel téptem, felfelé tolnom kellett a járművet. Semmi olyan látvánnyal és történéssel nem találkoztam, ami képi inspirációt adott volna.

Rosszul éreztem magamat; csak a rendszeres kerékpáredzések adtak egy kis fárasztó örömet.

Egy hét után úgy találtam, hogy nem bírom tovább, és hazamegyek.

Búcsúreggelim után fényképezőgéppemmel körbejártam a gazdaságot. Megtaláltam annak barokk kori magját, díszes kapujával és jó arányú magtáraival. A magas – plasztikailag jól tagolt – kapuoszlopok tetején egy-egy korabeli kőlo ágaskodott. Rossz közérzetem feloldódott... Ellőttem egy tekercs filmet...

Pestre érkezésem után tovább élt bennem a véletlen búcsúélmény. Csináltattam 18 x 24 centiméteres, fekete-fehér, profi nagyításokat. Napokon át néztem a fotókat, és közben megszületett a képötlet. E képötletből végül tizennégy akvarellből álló sorozat lett, amelynek a *Pegazusok kertje* címet adtam (ugyanis benépesítettem a képteret a kőlovak felett).

A befejező darabok olyanok lettek, mint egy Tiepolo-mennyezetfreskó (természetesen egyfajta posztmodern megközelítésben), ahol a vidéki osztrák barokk, ahol Rubens, ahol Tiepolo, ahol a XX. századi szürrealizmus egy Szily Géza-s masszává gyúródott össze.

E véletlenül megszületett sorozatnak sikere lett: kaptam rá kiállítási díjat, múzeumi vásárlást; a Művészet folyóirat reprodukálta az egyik sorozatközepe példányt.

A sorozat darabjai évek alatt gazdára találtak (ami, sajnos, nem minden sorozatom jellemzője).

2. **A Bácskai sorozat.** Anyai nagyapám bácspalánkai volt; korán, még anyám kislánykorában meghalt. Láttam a fotóját; szép, magas, sötét hajú és szakállú ember volt; körorvos. Anyám sokat mesélt nekem róla, de a családjáról ő sem tudott, mert egy örökösödési vita miatt a nagyapám szakított a Bácskában maradottakkal. Nekem mint gyerekeknek mitikussá nőtt az alakja, miként a rokonsága és természetesen Bácska is.

Huszonöt évvel ezelőtt a már meglevő bácskai vonzalmaimmal hálókocsiban utaztam keresztül Bácskán. Kora hajnalban, az első hajnali derengés idején, kinéztem a vonatablakon. A párából egy-egy fa, egy-egy ház foszlánya tűnt elő... Az egyébként unalmas táj költőivé vált... Én az elém táruló látványba beleképzeltem ismeretlen rokonaimat; éreztem, hogy ebből képet kellene festenem. Megpróbáltam – első nekirugaszkodásra nem sikerült.

Eltelt húsz év... Összebarátkoztam közben Gion Nándorral, aki sokat mesélt nekem Bácskáról; olvastam a könyveit. Kosztolányit mindig csodáltam, Csáth Gézát viszolygó vonzalommal olvastam, kezembe kerültek Fehér Ferenc kötetei és Tolnai Ottó könyvei. Mindez sokat segített abban, hogy át tudjam élni Bácskát, és nekikezdek a *Bácskai sorozatom*nak.

Az irodalmárokon kívül meg kell még említenem a késői magyar szecesszió reprezentatív épületét, a szabadkai Városházát, amelyet nem győztem csodálni, s amely szintén nagy segítségemre volt.

Tíz akvarell és egy nagyobb – 171×165 centiméteres –, akrillal festett vázsonkép készült el ebben a sorozatban. Festői értelemben e munkáim természetesen másként megfogalmazott művek, mint a *Pegazus sorozat* darabjai, és másról is szólnak, hiszen közben eltelt húsz év.

A színes mellékleten látható *Borús Bácska I.* című akvarellem címét Kosztolányitól kölcsönöztem; a hangulat kicsit Csáth Géza-i; a sorozat többi darabján a családi motívum dominánsabb.

3. **Keresem a profilodat sorozat.** 2007 januárjában a Kecskeméti Művésztelepen kezdtem a sorozathoz, véletlenül. Egy mintás, artistikus alapra, minden szándék nélkül, maradék festékből, a kép alsó harmadába felkentem egy sötétzöld gesztust. Már napok óta ott lógott a kép a műterem falán – én nem foglalkoztam vele; más képen dolgoztam. Bejött Szikora Tamás kollégám, és elkezdte dicsérni a zöld gesztusos képet. „Az ott női figura!” – mondta. Segítségével én is látni kezdtem a figurát, amelyet, apró igazításokkal, tíz éve elhunyt feleségemre emlékeztetővé tettem, majd magamat is odafestettem, pontosabban inkább csak jelöltem.

A sorozat többi darabján két-három figura van; fejek, hol jelzésszerűen, hol konkrétan, hol puhán, hol szikáran és keményen megfestve.

Hét darab készült el. Most ezeket szeretem a legjobban, és folytatom a sorozatot.

Örülök, és hálát adok az Istennek, hogy közel a hetvenhez még nyitott vagyok a világra, és képes vagyok a folyamatos változásra, arra a változásra, amely eddigi festészetemből fakad.

Tarjáni Ferenc

kürtművész (Dorog, 1938. szeptember 11.)

(„Ami elmúlt, elmúlt...”) Soha nem próbáltam visszaidézni, milyen is volt az életem. Most is csak felkérésre teszem.

Elégedett, boldog ember voltam, szerettem családomat, és pályám, hivatásom is sokszor állított nehéz, de szép feladatok elé. Drága Édesapám, Tarjáni Schwirloch Ferenc a Felvidékről érkezett, és kapott munkát Dorogon, ahová magával hozta hangszereit (euphonium, harsona). A zene szeretetét, a réz hangszerek becsületét tőle örököltem, ő még idős korában is a Dorogi Szénbányák Zenekarában fújta, olyan szép hangon, amely még a hozzá nem értőknek is feltűnt.

Zenei tanulmányaimat a dorogi zeneiskolában kezdtem hegedűsként, Milkó Kláránál. Majd Békés-Tarhoson megnyílt Gulyás György vezetésével a Kodály Zoltán Ének- és Zeneiskola. Az ország területéről összegyűjtötték a nehéz körülmények között élő tehetséges gyerekeket, ott folytattam. Így lettem tarhosi diák. Hálás vagyok egy szilvafának is, melynek letört az ága, a csuklótörésem sajnos véget vetett ugyan hegedűsi pályámnak, de Budapesten Ónozó János tanár úr irányítása mellett ismertem meg és szerettem bele abba a hangszerbe, amely egész életemet elkísérte. Napi hat-nyolc óra gyakorlással sikeresen bepótoltam a hiányzó éveket, és hamarosan utolértem társaimat. Először a Postás Szimfonikus Zenekar tagja

lettem, majd 1958-tól, Bródi Tamás karnagy úr vezetésével beilleszkedtem a Magyar Rádió Zenekara sokszínű, igényes munkájába. Szólamvezetőként, később szólistaként bejártuk egész Európát, Amerikát és a világ számos országát. Lehetőségem volt a New York-i Carnegie Hallban, a J. F. Kennedy Centerben, Washingtonban, Chicagóban szólistaként, valamint a

Szovjetunió, Kína, Ausztrália nagyvárosaiban zenekari muzsikusként 37 évig elfűjni a zeneirodalom legszebb alkotásait.

Szerettem szüleimet és Katinka feleségem, valamint 1964-ben született Ferenc fiam, akik itthon tartottak. Soha fel sem merült bennem, hogy a sok elém tett külföldi szerződés bármelyikét is aláírjam, és elhagyva családomat elinduljak a világba. Sikereimet elismerték, itthon a megnyert nemzetközi versenyek után (1962 Genf, 1964 München, 1966 Budapest) megtisztelő elismeréseket vehettem át: 1965, 1967 Liszt Ferenc-díj, 1975 érdemes művész, 1980 kiváló művész, majd Bartók-Pásztori-díj 2002.

Két város is díszpolgárai közé választott: Dorog, szülővárosom és Békés városa, ahol húsz éven át minden nyáron mesterkurzust tartottam mint a Békés-Tarhosi Zenei Napok kürttábor és kürtverseny művészeti vezetője. Luxemburg, Prága, München, Narbonne, Várna, Kína több városa, Sanghaj, Peking, a görög Santorini

voltak a helyek, ahol vendégtanárként tanítottam vagy nemzetközi versenyeken zsűriztem.

A Magyar Fúvósötös tagjaként húsz évig olyan kitűnő művészekkel dolgozhattam együtt, mint Lajos Attila (fuvola), Kovács Béla (klarinét), Pongrácz Péter (oboa) és Fülemlé Tibor (fagott). Az ő kiemelkedő tudásuk, hangszerszeretetük rám is nagy hatással volt.

A Bogár István vezette Strauss Orchestra Budapest tagjaként 15 éven át sok emlékezetes koncert közreműködője lehettem. A Budapesti Kamaragyüttes sikeres elindulásának is résztvevője voltam. Ez volt az az időszak, amikor magyar zeneszerzők nekem írták, illetve ajánlották műveiket: Bogár István, Bozzay Attila, Dávid Gyula, Durkó Zsolt, Hidas Frigyes, Kocsár Miklós, Láng István, Soproni József. Örömmel töltött el, hogy társuk lehettem abban a munkában, ahol csodálatos hangszerem minden lehetőségét kihasználva modern zenét komponáltak.

1975-ben kezdődött pedagógiai munkám, a Zeneművészeti Egyetem tanára lettem.

Közreműködtem a *Kürtiskola kezdőknek* sorozat összeállításában.

Békésen 1987-től Szilágyi Pálma Apáczai Csere-díjas tanárnő, Ferenc fiam és európai vendégművészek közreműködésével indítottuk el fiatal kürtösök útját.

Ma már az itt tanult kürtösök a világ híres zenekaraiban dolgoznak és érnek el nagy sikereket.

1991-ben vehettem át egyetemi tanári kinevezésemet.

Büszke vagyok növendékeimre, akik a nemzetközi zenei versenyeken elért helyezéseikkel vagy zenekarainkban kiemelkedő munkájukkal bizonyították, hogy útmutatásom nem volt hiábavaló.

Mit szeretnék még ennyi öröm, és siker után? (A születésnapos mindig kívánhat...)

Mindenekelőtt egészséget, hogy még sokáig legyen részem abban a boldogságban, amit két kis unokám, Emma Katinka és Tamara Matilda fejlődése jelent. Édesanyjuk, Csorna Cseperke (fuvolaművész) gondoskodó szeretete mellett a két kislány vidám kacagása, zsvivaja hetvenedik évem legnagyobb boldogsága.

Szeretném a Rádió archívumában tárolt közel 170 felvételem olyan közrebocsátását, hogy növendékeim, családom és a koncertjeim látogatói meghallgathassák ismét azt az ötven évet, amiben benne van az én tudásom, érzéseim és a kürt különleges, talán már nem is földi hangja.

Sokan, nagyon sokan vannak, kik szerettek, támogattak, mellettem álltak az elmúlt hetven év alatt. Nekik köszönöm, hogy boldog ember voltam!

Báger Gusztáv

közgazdász, költő (Csörötnek, 1938. szeptember 12.)

A líra közgazdasági szegmensét mintázza hetven sorom (hetven évbe zárva).

Bibliai szám a 70. Hetven hét szabatott a te népedre és szent városodra, hogy vége szakadjon a gonoszságnak, mondja az Úr Isten Dániel prófétának (Dániel 9. 24.); Jézus hetven tanítványt küldött ki Izraelbe, hogy hirdessék az evangéliumot; hetven évig tartott a babiloni fogság, hetven év után szabadult meg a Szentföld.

A profán világban is jelentős tekintélyt vívott ki magának a hetvenes szám, több filozófiai paradigma a teljességet véli „meghúzódni” mögötte. Hisz az egytizede 7, ami a mítoszok, népmesék központi eleme, a Gergely-naptár is erre az összegre épül. (Magyarországon eddig hét kötetem jelent meg...)

Rátérve az én életemre, röviden, hogy a hetven esztendőn belül (a hetven soron is belül) maradjak: jelenleg az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetének főigazgatója vagyok és egyetemi tanárként tanítok a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és a Szolnoki Főiskolán. A Vas megyei szülőfalumban nagymamám már előre megmondta, nem lehet belőlem költő, hisz édesanyámat lefogta az ÁVO egy jugoszláv személlyel való, ártalmatlan kapcsolattartás miatt. Végül kiengedték, de a nagy véleménye meghatározta pályakezdésemet. A technikumban is kísért a humán szellem, hisz *Léda* (Kőszegfalvy Magda) tanárnő belém plántálta a vers szeretetét. Csak néztem kébbe emelkedő szökeségét... Az ő lakásában olvastam fel első zsenyéimemet.

Így a szombathelyi Közgazdasági Technikumban folytattam tanulmányaimat, majd a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen. Egyetemi éveim alatt ismerkedtem meg Simon Istvánnal, az iszkázi Nagy Lászlóval, Juhász Ferencsel, a Lúdláb étteremben találkoztam Orbán Ottóval, Kalász Mártonnal, Csanády Jánossal és Hárs Györggyel.

Az Országos Tervhivatal tudományos kutatójaként hittem abban, hogy egy jó sakkjátékoshoz hasonlóan képesek vagyunk átlátni a gazdasági döntések távoli következményeit is. Beleástam magam a modellgondolkodás rejtelseibe és a rendszerszemléletet alkalmaztam mint módszert. Kiváló közgazdászokkal (Faluvégi Lajos, Ganczer Sándor, Hetényi István, Hoós János, Kádár Béla, Kemenes Ernő, Kornai János, Németh Miklós, Medgyessy Péter, Morva Tamás) és jó matematikusokkal (Dancs István és Prekopa András) dolgoztam együtt, sőt, polihisztor rendszerkutatók is (Hajnal Albert, Kindler József) segítették a kutatást.

Azután Magyarország a szovjet érdekszféra számára – a gazdasági reformokat tekintve – kísérleti laborrá vált, de ezek a forradalmi változások általában megfeneklettek a politikai-hatalmi viszonyok zátonyain.

A gazdaságirányítás új módszereit azonban mi is Nyugatról importáltuk, én ezeket a cambridge-i ENSZ-ösztöndíjam során ismertem meg, egy új világ nyílt

meg előttem, egy emberibb, célszerűbb létezés logikusan felépített és szerve-
sen a társadalom igényeihez illeszkedő struktúrája.

A költészetemre is hatott ez az új szemlélet.

A civil foglalkozásom nem akadályozott meg abban, hogy lírai szemüvegen keresztül is lássam és „leírjam” a dolgokat és a folyamatokat. Öntörvényű nyelvi világ teremtődött ebből a kettősségből, ahogy Kántor Zsolt fogalmaz a rólam írt könyvében. A kilencvenes években sorra jelentek meg új verseim, könyvekbe szerkesztve – hála a Cserépfalvi Kiadónak első könyvemért, azután a Tevan, a Széphalom és a Tiszatáj kiadók odaadó támogatásáért.

Kabdebó Lóránt, Lengyel Balázs, Petőcz András, Lackfi János, Bella István és Tandori Dezső biztatásai, építő kritikái megnyugtattak, jó úton vagyok, ha megírom a velem „megesett” közgazdasági, globalista ügyeket, történeteket. Kulcsár-Szabó Ernő, az általam nagyra becsült irodalomtudós is levélben biztatott, amit nagy becsben őrzök az íróasztalfiókomban.

„A modern klasszikusa” – írta rólam T. D., és azt hiszem, ez a legmegfelelőbb definíció az én világgépemről-lírámról. Bennem van a hagyományok tiszteletének mélyen húzódó szép tradíciója, a keresztény humánus, az értékek beépítésének óhaja, ugyanakkor a kánontörés játékos huncutsága is hajt.

Mondhatni, Európában otthon vagyok, Franciaországban és Németországban is jelent meg verseskönyvem, Forrai Eszter és Máté Imre kitűnő fordításai tették ezt lehetővé. Kabdebó Tamás nagyszerű fordításainak köszönhetően készül az angol kötet is. Abban is a régi témák, gondolatok bukkannak majd fel: a transzcendencia, a szeretet, a bölcsesség, a történelem és a szegények iránti irgalom.

Korszerűnek, kompatibilisnek lenni ma nagy műgondot igényel ezzel a látható világgal kapcsolatban. De én nem feledkezem el a láthatatlan és örök-kévaló értékekről sem, ezért nekem a hetven év Isten kegyelméről szól első-sorban, ami Jézusban jelent meg. Ez egyes technicista-merkantilista köröknek tűnhet avított dolognak, de nekem itt, a mikrokozmoszban megtartó erő. Egy verssel fejezem be szolid 70-kedésemet:

Mikrokozmosz

*Éjjel sajog. Malomkerék.
Híd hidat: kő morzsol követ.
Milyen durván irtózatoss:
szerves barlangban fém-szövet.*

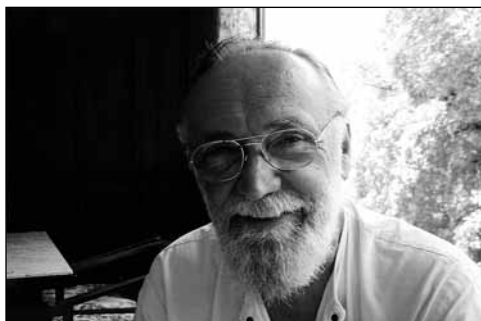
*Lassan-lassan megőrülök:
hídjaim járhatatlanok,
érzékeim falon kúsznak
– és lenne még vagy hatvan ok.*

*Esőszaga van a télnek.
Emlékeim nyárba fagytak.
Olvad színe az időnek.
Térkép készül új szavaknak.*

Bodgus furti

Szeredás András

dramaturg (Budapest, 1938. szeptember 16.)

Pár hónapja az interneten rábukkan-
tam a nekrológomra. Angol nyelven
írták, Pennsylvaniában, és méltatá-
somból kiderült, hogy kilencvenéves
voltam, '56-os szabadságharcos, szená-
tor és festőművész, aki küzdöttem a
zsarnokság ellen.

Nos, a nehezen túl vagyok, gon-
doltam. Kezdődhet a visszaszámlálás.
Hetvenéves leszek. De mivel ilyen
könnyű manapság az életrajz-barká-
csolás, nem annyira magamról be-
szélnék, hanem a hatvanas évekről,
melyek családi génjeimen túl talán
leginkább meghatározták a pályámat,
életstílusomat.

Nem készültem filmesnek, sem
színházi embernek. Bölcsésznek in-
dultam, és elsősorban a nyelvek érde-
keltek. A németen kívül tanultam az
egyetemen franciát, angolt, egy kevés
svédet, korábban orosz és olaszt, ké-
sőbb valamicske hollandot is...

Bölcsészéveim vége felé aztán egy-
re jobban vonzott a film és a színház.
Aztán a sors – vagy gondviselészerű
véletlenek – elvezettek a dramaturg-
diplomához és egy kaposvári kitérő
után 1963-ban a Pannónia Filmstúdió-
óhoz. Szinkron dramaturg lettem, ami
kétségkívül gyanús mesterség; hisz,
mint tudjuk, Renoir egyenesen a mág-

lyára küldte volna azokat, akik „ellop-
ják” és kicserélik az eredeti film lelkét,
a hangját.

Én ezt másképp láttam. Engem a
műfordítás addig ismeretlen világába
vitt el az, hogy a szétváló, majd össze-
illesztett hang és a kép mögött kibom-
lott a gesztusok rendszere, a színészi
munka lelke, amit jó dialógusírónak
illik felismernie és tolmácsolnia. Ez
a felfedezés hasznomra vált később
több száz film és több tucat színpadi
mű dialógusának megírásakor.

De nem kevésbé élveztem a mun-
ka játékos, rejtvényfejtéshez hasonló
elemeit. Az pedig egyenesen „poszt-
graduális” tudásélmény volt, hogy
fordítás közben, a vágóasztalon elő-
re-hátra futtatott filmekből megismer-
hettem a hatvanas évek nagynevű
mestereinek világát: Fellinit, Antonio-
nit és Pasolinit, a francia újhullámot,
Truffaut-t, Godard-t, Resnais-t; a né-
meteket és angolokat; Bergmant és
a cseh újhullámot, Forman Tűz van,
babám-ját és Papousek Homolkáit.

De nem szakítottam a színházzal
sem. Látogattam – olykor kritikusként
– az új utakon járó vidéki színházakat,
Kaposvárt, Szolnokot, Pécsset... És ha
háromévente kinyílt a határ Nyugat
felé, biztos, hogy valamilyen színházi
fesztiválon kötöttem ki. Kisipari mód-
szerekkel dolgoztam: mivel videó még
nem volt, diákat, magnófelvételeket
készítettem, hogy idehaza – a Fiala
Művészek Klubjában, TIT-rendezvé-
nyeken vagy baráti körben – beszá-
moljak fölfedezéseimről, Grotowski,
Strehler, Brook, Stein, Bob Wilson, ké-
sőbb Bausch színházi, s olykor világ-
szemléletemet is alakító, felszabadító
hatású előadásairól.

A nomád, információgyűjtőgető értelmiség életét éltem. Ez akkor: csoportéletet jelentett. Nem klikkeket, hanem közös-séget. Családostul látogattuk Simon Albert új zenei stúdiós koncertjeit, az Iparterv kiállításait és a balatonboglári kápolna rendőri figyelemmel is kísért eseményeit. A színház is mozgolódni kezdett idehaza. Szinte egy időben kötöttem barátságig „fajuló” ismeretséget Halászné szobaszínházával, Fodor Tamás színházi kommunájával, Najmányi társulatával.

Hozott ez valamit az életünkbe? Azt hiszem, igen. Kezdett mást jelenteni számunkra a hitelesség, kezdett fontos lenni a rejtett konfliktusok, a hétköznapi dolgok világa. Késztetést éreztünk arra, hogy komolyan vegyük, dokumentáljuk az életünket, keressünk új összefüggéseket és alternatívákat. Elmozdultak a művészet és az élet határai, és kölcsönös személyesség jellemezte a „mű” és a közönség találkozásait. Az, hogy a hivatalos kultúrából kiléphettünk egy szubkultúrába, nem kritikátlansághoz, hanem bi-

zonyos függetlenséghez vezetett. Naiv illúzió volt ez? Nincs kizárva.

Egy jelenet ugrik be itt a *Woodstock* című filmből. Emlékeznek az 1969-es legendás zenei és művészeti fesztiválra? Egy betheli 2,5 km²-es farmon 500 ezer fiatal gyűlt össze egy páratlan ünnepre, melyen 32 világhírű muzsikuszakadás lépett fel... Épültek a pódiumok, tornyok, folyt már a koncert, cirkáltak a levegőben a rendőrhelikopterek. Aztán hirtelen hatalmas vihar és felhőszakadás zúdult a mezőre. Kitérhetett volna a pánik, halálra taposhatták volna egymást az emberek, menekülhettek volna, de nem. Mindenki fedezéket talált vagy nyújtott, és maradt. Amikor pedig sártengerré változott a terep, a publikum azt korcsolyapályává alakította. Hát valami ilyesmi történt a hatvanas években. A figyelő szemek, a dagonya adva volt, a többit ki kellett találni.

Tomaso Kemény

költő (Budapest, 1938. szeptember 17.)

Rossz avantgardista időkben születtem: már 1942-ben árva lettem, mivel édesapám, Török László az orosz fronton elesett, miután 1940 nyarán Kolozsvárt fölszabadította. Én a budai dombokon pipacsokat és mindenféle füvet a fakardommal lefejeztem, és Erdélyt véglegesen 1943-ban csapataimmal fölszabadítottam.

Több mint hatvan év után, édesanyám halála után (ő énekelte nekem az erdélyi dalokat), megírtam (tíz év munkába került) az eposzomat – Torquato Tasso nyomán, *La Transilvania liberata* (Milano, 2005), amit Szkárosi Endre hamar ügyesen

magyarra fordított, és Szócs Géza segítségével a *Dunánál Könyvkiadó* (Kolozsvár–Budapest, 2005) *Erdély aranypora* címmel adta ki. Gyulafehérvár Szent Mihály-katedrálisában 2003-ban fölolvastam belőle olaszul, és Szócs Géza a magyar fordításban. Gézával bejártuk Erdélyt Kolozsvártól, Tordán keresztül Szászsebesig, Marosvásárhelytől (ahol szintén felolvastunk az *Erdély aranyporából*), Segesvártól, Nagyszebentől Csíkszeredáig.

A Kis-Szamos és a Maros partján poétikus rituálisokat tartottam. Most az eposzt németre fordítják, részlete, két ének, egy amerikai folyóiratban olvasható.

Ezelőtt sok más történt. 1947-ben egy szeretetre méltó, remek ember, Kemény József feleségül vette anyámat, Barca Edithet. 1948-ban a komcsik kérték apámat, hogy íratosson be a pártba, de igazi szocdem volt, és nemet mert mondani, visszautasítva, hogy egy textilgyár direktora legyen. Így nagypénteken mint osztályidegenek Olaszországban menedéket kerestünk: elvesztettem anyanyelvemet (olasz iskolákba jártam, olasz lány volt az első szerelmem).

Olaszul hangzottak el az első verseim. Fiatal koromban sok földet bejártam: Párizsban André Breton kedvelt, és mint hontalan, a szürrealistáknál találtam meg az álomotthonomat. Az első sikeres verseskötve erősen szürrealista hatást mutat. New Yorkban adták ki olaszul és angolul (*The hired killer's glove – Il quanto del sicario*, 1976). Közben a második feleségem, a toszkán Luissetta Brera két gyerekkel ajándékozott meg (Giorgio és Allessandra). 1978-ban a Paviai Egyetem angol tanszékének lettem a vezetője, mert már a hetvenes években könyveket és tanulmányokat írtam Dylan Thomasról, Ch. Marlowe-ról és James Joyce-ról.

A hetvenes évek végén C. Viavianival két szemináriumot tartottunk Milánóban a Club Turattiban a legjelentősebb olasz költőkkel és kritikusokkal, amiből két könyv született (*Il movimento della poesia italiana negli anni, 70* – Bari, 1979 – és *I percorsi della nuova poesia italiana* – Napoli, 1980). A nyolcvanas években Giuseppe Contéval és Stefano Zecchivel és sok más íróval és művészrel a *mitomodernista* mozgalmat kotyvasztottam: ha a szürrealizmus az álom-

világot éltette, a mitomodernizmus a mítoszokon keresztül a kollektív álmokat élteti az utópiák kihálásakor. A második mitomodernista fesztivál Alassióban (1996) egy *dramma-lampomat* adta elő, egy újfajta rituális drámáról volt szó, vagyis *L'occupazione della scena e del mondóról*.

De már 1988-ban több mint száz íróval és művésszel, Riccionében, a *Nascita delle Grazie* mitomodernista rituálist az Adriai-tenger partján tomboltam, és esztétikai előadásokat tartottunk az álmokóros publikum javára. 1994. október elején mint mitomodernisták elfoglaltuk a firenzei S. Croce-katedrális, ahol nagy olaszok vannak eltemetve, azért, hogy jelezzük tiltakozásunkat a dekadencia elterjedése ellen.

Közben négy-öt verseskötetet adtam ki és Fulvio Papi filozófussal egy poétikaelméleti könyvet alkottunk *Dialogo sulla poesia* (Pavia, 1997) címmel. Fordítással is sokat foglalkoztam, és nemcsak Lord Byron műveit fordítottam olaszra: *Byron, Opere Scelte* (1993, Milano, minden évben újranyomták a Lord verseit, jól jött mint zsebpénz!), hanem számos magyar költőt is (Sárközy Péter professzor sugallatára), Adytól Kosztolányin át József Attiláig.

A szerelem és szex csodálatos meg valószínűsítéséről írtam egy regényt, a *Don Giovanni innamoratót* (Milano, 2003), az évben, amikor Milánó városa kinevezett a milánói *Casa della Poesia* alelnökének, ahol országos és nemzetközi felolvasásokat, előadásokat és kulturális vitanapokat tartottunk kétszer hetente.

1989 óta sokszor visszajöttem Magyarországra, fesztiválokra, versfelolvasásra, egyetemi előadásokra a szegedi József Attila Egyetemen és Pesten, az ELTE-n. Én, aki nem vagyok egy hívő ember, a Dunában látom az istenemet, tőle származom és hozzá húz vissza a lelkem-szívem.

A versfelolvasásokon a világban azt mondják, hogy Budapesten született olasz költő vagyok. Mint európai a Duna fiának érzem magam.

Bár mindent próbáltam megtenni, amit tudtam, egy Ady-vers jut most eszembe, mert úgy érzem magam, mint *Ki elveszti harcát* (a vers címe: *A Dicsőség Titka*):

.....
 Sok nagy szándékomból,
 Jaj, semmi se sikerült,
 Jaj, semmi se sikerült.

De egy belső, „titkos” hang azt mondja, hogy ez az érzés a tipikus magyar pesszimizmusból ered. Isten, áldd meg a magyart!

Dalos Margit

író (Budapest, 1938. szeptember 20.)

Bizony-bizony, Béluska feje fölött dicsfény ragyogott! A terem közepén kuporodott a nagyszőnyegen, ahol a legnagyobb forgalom, jövés-menés szokott lenni, de Béluskát kikerülték a taligázók, autókázók, kocsit húzók, az ide-oda rohangálók. Bélus jobban egymaga volt, mint ha az asztal

alá elbújt volna. Védte az aura, aureola, amely aznap fényesen, elektromosan körülfogta; matató, sűrű csendjéből mintha szikrák pattantak volna. Bélus először életében megalkotta az élet végességének adekvát kifejezését. Talán élete végén is ez lesz az érvényes, az ember leginkább gyerekkorából hozza a végérvényességeket. Apránként gyűltek a kifejezés eszközei: gondosan összeválogatott kockák: tömbösek és fejfaszzerűek; hímzett fehér babatakarók szélükön áttetsző, légies csipkéekkel, a csipkék elrendezettségében titkos hieroglifák: Bélus egy kifigyelt rend szerint igazgatta a gyarló nejlonszövevényt. Szorongás-félelem-titok-érthetetlen-sötétség-mennyország-tömjénfűst-ének – valaki, akire azt mondják, kántor, és az ádámcsutkájában rezeg a hang – sötétbe öltözött emberek sokasága, akik sorban jönnek-jönnek és valamit mormognak – a nagymama házába bemennek, boltban vett süteményeket kínálnak – a nagymama házában kihűlt szaga van. Ezeket jelentették az elrendezett takarócsipkék hieroglifái, Bélus többször is végignézte mindet, kezével itt-ott

még babrált, aztán egy színehagyott steppelt paplankával az egészet letakarta, a paplan lágyan hajlott, domborodott, mint a porhanyós földből hányt friss sír. Béluska nem közölte senkivel, hogy mi ez, hogy is közölhette volna, négy esztendejének teljes szókincse kevés volt ehhez. De megalko-

tott egy egyéni, sajátos kifejezőmódot; az élmény a maga rettenetével addig feszítette, míg rá nem talált az egyetlen, lehetséges formára: a formára, amely konkrét volt, mint egy temetői sírhant, és éppolyan sokértelmű is, mint egy temetői sírhant.

Hogy tudnak alkotni a gyerekek! Leküzdhetetlen vággyal, vehemenciával, belülről sarkalló kényszerrel. Megadatott nekik a legegyszerűbb látásmód, úgy néznek, ahogy Ádám nézett a Paradicsomban, amikor áttelekesítve hirtelen felült, s övé, Ádámé – és a gyerekéé – a felülmúlhatatlan lehetőség: *elkoptatott szavak és formulák nélkül* elbeszélni, eldalolni, megrajzolni, eljárni az egész kifigyelt teremtett világot, s az egész boldog, boldogtalan, mámoros, kínlódó, Istentől áttelekesített önmagát. Önmagát a teremtett világban. A teremtett világot önmagában.

Ádámot nagy játékosnak, nagy alkotónak képzelem, legalább akkorának, mint a gyerekek, s nem csodálkoznék, ha egy afrikai barlangban megtalálnánk Ádám istenbrázolását, amely konkrét volna, hisz Isten Ádámnak megmutatkozott, de magában

foglalná az összes titkot is, mely mind ez ideig megfejtésre vár.

Hát ennyi. Mindezt azért mondom, mert harminc esztendeig módomban volt kilesni a gyerekekben működő ádámságot, s ezzel – mint a konyhai élesztővel – éleszteni, élve tartani a bennem működőt.

A bennem működő mit is? Ádámságot? Részemről elég az évaság is, áhítattal nézek az előbb teremtetekre, az ádámságot a 20. századig, a gyermeki szemléletet a halálukig megőrzőkre. Weöresre, Füst Milánra... – hogy csak a szívemnek legkedvesebbeket mondjam.

Én is azt vallom, amit ők: A GYERMEKI LÉT ÉS SZEMLÉLET MEGŐRZÉSE A KÖLTŐISÉG MEGVALÓSULÁSÁNAK ZÁLOGA. A FELNŐTTLÉT HÉTKÖZNAPISÁGA LÉTREHOZZA A SZEMLÉLET-ÉS GONDOLKODÁSMÓD SABLONJAIT. (Poszler György: *Kései meditáció Füst Milán tiszteletére*. Liget, 1992/2)

Hogy hetven leszek jövőre? Ugyan, kérem! Ez csak a felnőttlét sablonos gondolkodásában igaz.

De azért jólesett, hogy gondoltak rám.

Lakatos Iván

filmrendező, operatőr (Kiskunhalas, 1938. szeptember 23.)

Már elmúlt volna ennyi idő? Hetven év? Ez azt jelenti, hogy immár hatvan éve „vagyok a szakmában”. Ez úgy lehetséges, hogy tízéves korom óta többet voltam a filmgyárban, mint otthon vagy az iskolában. Ugyanis édesapám, Lakatos Vince is filmrendező volt az akkori Híradó és Dokumentum Filmgyárban. Először az 1948-as nyári szünetben vitt magával vidékre, de ez a csavargás annyira megtetszett nekem, hogy előfordult az is: tudta nélkül valamelyik forgatócsoporttal „önállóan” elutaztam valahová. Hogy mit lehetett akkoriban rám bízni? Vigyáztam az üresen maradt autóra, elmentem a boltba bevásárolni a felnőtteknek vagy cipeltem a gép után az akkumulátort. Szó szerint értendő a „cipelés”, mivel egy „Ascania” típusú, hangos felvételre is alkalmas géppel jártak forgatni egyes csoportok, és ahhoz egy iszonyatosan nehéz akkumulátor párosult.

Mindenesetre az akkumulátor ellenére is megtetszett ez a „munkahely”!

El sem tudtam volna képzelni azt, hogy érettségi után ne a Színház- és Filmművészeti Főiskolára menjek tovább tanulni.

Őszintén szólva ez volt életemben az egyetlen olyan „pedagógiai intézmény”, ahol nagyon jól éreztem magam. Illés György, Pásztor István és Eiben István voltak az operatőrszakmai tanáraink (ugyanis operatőrosztályban kezdtem a tanulmányaimat), rendezésórákat először Keleti Márton tartott, majd – a párhuzamos rendezőosztály operatőrei lévén – Máriaassy Félix és Makk Károly lett rendezőtanárunk.

Már a főiskola utolsó két évében is elsősorban játékfilmes területen zajlottak a szakmai óráink és a filmgyári gyakorlataink, így a főiskola befejezése után ott maradtam segédoperatőrködni. Azonnal Szécsényi Ferenc mellé kerültem operatőr-asszisztensnek. Szakmai szempontból és emberileg egyaránt nagyon hasznos évek voltak, felért egy újabb főiskolával.

1966-ban fényképeztem önálló operatőrként első játékfilmemet, Fehér Imre *Harlekin és szerelmese* című munkáját. Aztán – igen lassan – jött még néhány játékfilmes operatőri munka. A játékfilmek között maradt épp elég időm visszatérni „gyermekkorom színhelyére”: a rövidfilmes stúdiók területére. Elsősorban az akkoriban Népszerű-tudományos és Oktatófilm Stúdióknak nevezett tudományos ismeretterjesztő műhelyben dolgoztam, lassan szinte valamennyi ott dolgozó rendező barátommal. Legtöbbször természetesen édesapám filmjeit fotografáltam.

A hetvenes évek közepén az akkori stúdióvezető, Szedlay Péter megbízása nyomán lehetőséget kaptam önállóan is ismeretterjesztő filmek rendezésére. Ezeknek a filmeknek rendező-operatőrként voltam a „gazdája”.

1987-ben én kaptam megbízást a stúdió vezetésére. Megmondom őszintén, könnyű dolgom volt. A stúdió rendezői állománya talán ekkoriban volt a

legszínvonalasabb. Dolgoztak még a legidősebbek (sajnos édesapám már hiányzott közülük), a csapat legnagyobb része legaktívabb férfikorában volt, és a főiskoláról is kikerültek frissen végzett fiatalok. 1988–89 fordulóján felsőbb vezetésünkkel folytatott szakmai viták nyomán lemondtam a stúdióvezetésről, és 1991-ben, amikor erre a rendszerváltás után lehetőség nyílt, néhány olyan kollégával, akivel közös nyelvet beszéltünk, megszerveztem a magyar film-szakma első filmgyártól függetlenné váló stúdióját, a Krónika Alkotóközösség és Filmalapítványt. Azóta is ebben a szervezetben dolgozom annak vezetőjeként, ahogy napjainkban az ilyenfajta beosztást szakmánkban nevezni szokták: producerként.

Ami szakmai teljesítményemet illeti: mintegy 10-15 magyar és külföldi játékfilmet és televíziós filmet készítettem operatorként, kb. 120 televíziós műsort, és mintegy 260-270 ismeretterjesztő és dokumentumfilmet részben operatorként, jórészt azonban rendező-operatorként.

Az általam fényképezett és rendezett filmek 70-80 fesztiváldíjat gyűjtöttek össze. Az 1991 óta máig létező Krónika Alkotóközösség és Filmalapítványnak nevezett stúdióink az eddigi hatvan filmjével 27 szemledíjat nyert. (Egyik csoportba sem számoltam bele az egyes szemléken elnyerhető díjak mellett az ún. dicséző okleveleket.)

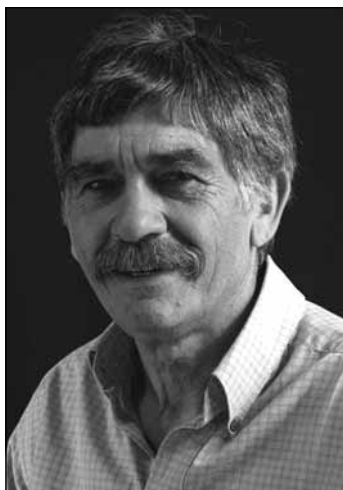
Hát így telt el ez a szakmában eltöltött öt-hat évtized. Nem szeretném abba hagyni továbbra sem a munkát, nem tudok belefáradni. Pedig időnként vannak fárasztó dolgok az életünkben, de azok legkevésbé sem a filmkészítő munkával kapcsolatosak. És az elmúlt hatvan évben megszoktam ezt az állandó mozgást, amiben az életem zajlik. Remélem, még sok tervem meg tudom valósítani.

Léderer Tamás

szobrász (Budapest, 1938. szeptember 28.)

Budapesten születtem, de 1944 közepéig nagyszüleimmel éltem, Keszthelyen. Az ostrom idején Pesten voltam, és az első elemít is itt kezdtem. Az év végén Tekenyére, egy zalai kis faluba költöztünk. 1957-ben érettségiztem Budapesten, a Puskás Tivadar Távközlési Technikumban. Következett négy év Veszprémben a postánál. Még másfél év újra Budapesten, mint technikus, majd eljött 1964, amikor felvett a Képzőművészeti Főiskola. Harmincéves voltam, amikor befejeztem. Azóta egy kicsit magamnak való főfoglalkozású szobrász vagyok, és különállásom nem könnyítette az életemet, arról nem is szólva, hogy a megrendelő sokszor akart mást, mint amit én a legjobbnak gondoltam. Nem győzöm csodálni, meg egy kicsit irigyelni azokat a kollégákat és más alkotókat, akik képesek következetesen végigvinni egy gondolatsort, felépíteni egy formarendszert. Ilyen

nekem sohasem sikerült. Talán azért, mert egymástól nagyon eltérő helyszíneken és igen csak különböző életformák közelében éltem. Ha Tekenyére gondolok, ahol még villany sem volt, amihez képest az öt kilométerre lévő, négyezer lelkes Zalaszentgrót – nekem, kisgyerekeknek – már majdnem idegen bolygónak számított, nos, akkor nem tudom, hova tegyek egy

absztrakt szobrot. Ám ha már kinézek Tekenyéből, látnom kell, hogy ezt a bonyolult világot (ugye az?) talán csak elvont formákkal lehet leírni. Ez biztosan primitív logikának tűnik, de valahogy mindig befolyásolt. Így aztán néhanapján figurális szobrokat csinállok, máskor meg másfajtaikat. És ez már biztosan így is marad.